

שיר אהבה/ שגיא רפאל (2008)

יצירת המופת של ארז ישראלי, שיר אהבה, מציגה דרמה גדולה, אפית במימדי הרגש הנובעים ממנה, אך באמצעים חסכניים ובאיפוק מרוסן בקפידה.

גבר צעיר, בגילומו של ישראלי, לבוש במכנסי חאקי בהירים ובגופיה לבנה, נראה רוכן מעל אמבט עץ, בתוכו שכוב עלם חיוור ברפיון איברים ובעיניים חצי פקוחות, הנע בין עילפון, שיתוק או מוות. הגבר נדמה כסועד במסירות את העלם, תומך בזרועו האחת בראשו, משעינו על חזו בחיבוק, ובידו השניה רוחץ ומלטף את גופו בספוג.

תוך כדי רחצה, שר הגבר לעלם בקולה של דאסטי ספרינגפילד את שיר האהבה – נטישה הקלאסי של ז'ק ברל, אל תעזבני, כפונה אליו בדברי אהבה אחרונים, בניסיון להחזיקו במצב של ערות והכרה, לפני שזה נפרד ממנו לעולמים.

הסיטואציה הסטטית מונעת באופן מונוטוני באמצעות סחרחרת המצלמה, החגה סביב השניים באיטיות, מתקרבת באינטימיות ומתרחקת בחושפה את החלל החשוך והריק העוטף את הסצינה. במקביל לתמונת הרחצה הזוגית, מוקרן תקריב של שושנה אדומה, הפוקחת את עליה שוב ושוב, מניצן כמוס ועד מלוא תפירתה, כליבם הפועם של הבחורים, זה המתרחב של החי לקראת זה ההולך ונסוג של הגוסס.

מנגינת הרקע טוענת את האוירה בסנטימנטליות של עזיבה, בתחנוני אשה כלפי אהובה בטרם יעזוב את חייה. מילות השיר מתארות את התרוקנות עולמה היציב של הגיבורה בעקבות אובדן האהוב דרך ריקון הטבע, השמש הנלקחת ממנה והציפורים הנודדות למקום אחר. היא מבטיחה כי לו ישאר איתה יוכלו לשלוט על איתני הטבע, היא תהפכו ליום וללילה, ויחדיו יפליגו על השמש והגשם, ידברו אל העצים ויסגדו לרוח.

קריסת עולמה 'הטבעי' של הגיבורה, המגלם את שברון לבה וערעור יסודות חייה, מגולם אצל ישראלי בבקרה הטכנית המאיצה ומכנסת את פריחת השושנה, משיא לבלובה עד ההתכנסות שלפני הקמילה, ובאמבט העץ המעובד והעקר המשמש אתר לאהבה בלתי ממומשת – ואולי בלתי אפשרית, בין אם היתה הדדית ובין אם חד סטרית. בגרסא נוספת של יצירה זו, מוחלפת השושנה בנתחי בשר הנתפרים לפרח בידי האמן, כמנסה להשיב לחיים את יופיו של המת. ברגע השיא של הסצינה מסיט הגבר את מבטו מהעלם ומטביעו, תוך שזה שולח זרוע הנואשת להיאחז בחי, אך היא מרפה במהרה ונשמטת בחרחורי נשימה סופיים.

אז מרים הגבר את גופת אהובו ומאמץ אותה אל לבו בחיבוק אחרון, לפני שהוא מחזירו אל האמבט וחושך יורד על שניהם.

ההיינו עדים זה עתה למעשה רצח מחושב ואדיש או להמתת חסד מתוך מסירות ורחמים?

מבחינה אמנותית, ההקשרים הראשונים העולים מהצפייה הן סצינת הפייטה הקלאסית – מריה המערסלת בחיקה את בנה ישו לאחר שהורד מת מהצלב - והציור "מות מארה" מאת הצייר הנאו קלאסי הצרפתי ז'אק לואי דויד.

העיתונאי ז'אן פול מארה, מפעילי תנועת השמאל הרדיקלי – אלים היעקובינית בתקופת המהפכה הצרפתית, מצא את מותו לאחר שנעתר לבקשתה של צעירה שהתחזתה לעיתונאית הרוצה לראיינו בביתו. מארה נהג לשבת שעות ארוכות בתוך אמבט מלחים, אשר הקלו על מחלת העור ממנה סבל קשות. לאחר שנכנסה העלמה לביתו, ולאחר חילופי דברים קצרים, שלפה סכין ונעצה אותו בגופו של מארה, שנותר מדמם באמבט ההבראה שלו. ציורו של דויד מתאר את סצינת הרצח כדרמה מאופקת ושלווה, אשר רק כתמי דם סמויים מרמזים על הטרגדיה שהתרחשה במקום.

לצד הדימיון הויזואלי בין ציורו של דויד ליצירתו של ישראלי, גם כאן מתוארת סצינה של מעילה באמון המסתיימת ברצח. העלם החיזור שכוב חסר אונים באמבט ושם מבטחו, אולי בלית ברירה, בידיו של הבחור הלבוש, היכול לעשות בו כרצונו, אם לשבט ואם לחסד.

בהתייחסותה לגופייתו הלבנה, ה"תמימה" למראה, של הגבר כבגד חיילי הנלבש מתחת למדי הצבא, קושרת אותה אילנה טננבאום¹ באופן רופף למוטיבי החיילות והשכול בגוף עבודתו של ישראלי, וכך עוברת מן המישור הפרטי אל הלאומי.

אולם בעוד חייליו של ישראלי נתפשים כקורבנות בהקשר הכללי של עבודותיו, הרי שכאן ה"חייל" הוא דווקא המקרבן, הלוקח את חייו של אדם אחר הנאבק עליהם. במישור הלאומי ניתן לתפוש את הדמות המקרבנת כרשויות המדינית והצבאית, ה'מטבילות' בידן אחת את חייליהן ובשניה שולחות אותם להיהרג ל'ברווזים במטווח'.

נוסף לכך מזכיר שימושו של ישראלי בסוג גופיה זה, גם מבחינה תכנית, סדרת עבודות של אפרת נתן מ-2002, בהן הציגה גופיות לבנות 'צבריות' מתפוררות הנדמות כדגלי כניעה המתנופפים ברוח.² הגופיה הצחורה ללא רבב שנישולה מערכיה הציוניים, מעידה על תבוסתה העצמית ועל התלכלכותה בכתמי דמם השקוף של חייליה.

---

1. אילנה טננבאום, להמשיך בלי סוף את מחוותיו של המת – על מיצב הוידאו שיר אהבה של ארז ישראלי, יציאת חירום – המרכז למדיה חדשה, מוזיאון חיפה לאמנות, 2007.

2. אפרת נתן, רוחות, הקיבוץ – גלריה לאמנות ישראלית, 2002. עבודותיה של נתן מתייחסות בתורן לסדרת ציוריו של משה גרשוני, צייד ומלח, מ-1998, המציגים דגלים לבנים המתפנחים, בין השאר, כדגלי ניצחון או כניעה.

הגבול הדק והמתעתע בין הקורבן למקרבן, בין רצח להמתת חסד ובין מציאות ובדייה, לא יכול שלא להזכיר את החייל הפצוע³ של עדי נס משנת 1996.

בצילום מבזבזים זה נראים שני חיילים, הבהיר מביניהם מוטל בין סלעים, פניו חיוורים, וחולצתו הקרועה מעליו חושפת פצע מדמם. מעליו רוכן חייל הנדמה כחובש, בשל האלונקה הנישאת על גבו, והוא תומך בראשו של הפצוע תוך שהוא מבריש את גופו במברשת איפור. זהו הפונקטום. רק אז מזהה הצופה גם את פלטת צבעי האיפור המוטלת למרגלות השניים, וסצינת הפייטה ואחוות הלוחמים של הצמד מתבררת כפברוק "מחופש", אשר שאב לגיטימציה חברתית דרך קונבנציה של אינטימיות גברית.

נס וישראלי מלהטטים בין הדרמה לפיקציה ובין מסירות גברית לחבלה מכוונת, כטוענים שאינטימיות גופנית ונפשית בין גברים מתאשררת, ובוודאי בחברה מצ'ואיסטית כזו הישראלית, רק כשאווירת סכנה עד מוות מרחפת באויר.⁴

לצד ההיבטים הסמליים-לאומיים שניתן לקרוא ביצירה של ישראלי, ובהמשך לפלירט הארוך של הארוס עם התנטוס – התחככות היצר עם סכנת המוות - ניתן למצוא, כאמור, גם נקודות השקה השואלות על מקומו של ה'טבעי' בחיינו. מה בין הטבע ה'אמיתי' לייצוגו הבדוי, המדמה והמדומה שלו. האם המקום בו מתקיים הדימוי המלאכותי של הטבעי הוא המקום בו הטבעי מת? או שמא מתקיים לעולם? ומה באשר לאהבת הגברים ולטבע המדומה העוטף אותה, האם היא טבעית יותר או שמא מלאכותית באופן דומה? האם אהבת גברים טבעית כשושנה הנפתחת לאיטה וקמלה לבלי שוב, או כזו החיה לנצח במעגלי חיים בדיוניים ואינסופיים? ההתרחשות המעגלית, והטשטוש בין המלאכותי לטבעי, בין החיים למוות, מזכיר את *Dead Sea*, עבודת הוידיאו של סיגלית לנדאו הקודמת בשנתיים לזו של ישראלי. גופה העירום של לנדאו כרוך בין שרשראות אבטיחים ירוקים – אדומים הצפים בים המלח במעגלים הולכים ונמוגים אל מחוץ למסגרת הראייה העילית, והיא, כעלם הנאחז ומרפה של ישראלי, מחזיקה בפצעי האבטיחים הפעורים, מחרוזת חיים - מתים, עד היעלמותה אל עומק הים.

בעוד אצל ישראלי תחושת החיות נובעת מהמצלמה הנעה סביב הזוג הסטטי המאטה ונעצרת ברגע בו המוות משתלט על החי, אצל לנדאו המצלמה נותרת ניחית בעוד הספירלה סבה

---

3. כותרת שניתנה על ידי דורית לויטה הרטן ליצירה נטולת כותרת במקור, ראו – דורית לויטה הרטן, "יותר מהאימה, החסד", בתוך עדי נס: סיפורי התנ"ך, מוזיאון תל אביב לאמנות, תל אביב, 2007.

4. – רז יוסף. כתבים מרכזיים בנושא זה הם ד"ר דני קפלן וד"ר רז יוסף – Danny Kaplan, *The Men We Loved: Male Friendship and Nationalism in Israeli Culture*, Berghahn Books, New York & Oxford, 2007
Raz Yosef, *Beyond Flesh: Queer Masculinities and Nationalism in Israeli Cinema*, Rutgers University Press, 2004

במעגלים מהם היא נפלטת אל המרחבים הפתוחים, ספק נולדת לתוכם ספק נסחפת אל אבדונה. לנדאו מתערבת בטבע כפי שגיבורת השיר של ישראלי מבקשת לשלוט עליו עם אהובה לצדה, אך שתיהן אינן יכולות לו. או אז נותר הצופה מול הניצוץ שהבזיק וכבה, מול התפקעות החיים שדממו, כשקולה של של האמנות מתחנן בפניו - הישאר.

ארז ישראלי

עדי נס

אפרת נתן

סיגלית לנדאו

משה גרשוני